

A NYÍREGYHÁZI ÁLLAMI TANÍTÓKÉPZŐ 1948 - 1959 KÖZÖTTI TÖRTÉNETE

A Nyíregyházi Állami Tanítóképző 1914-ben kezdte meg működését, mint Nyíregyházi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet. Tanulmányomban az 1948-1959 közötti időszak - amely az állami középfokú képzést elvezette a felsőfokú tanítóképzéshez - került vizsgálat alá.

Szervezeti változások a képzésben

1948 nyarán a tanítóképző intézeteket államosították, s így a képzők 79 %-a, a nőképzők 90 %-a került állami tulajdonba. Az államosítást követően már az 1948/49-es tanévben szervezeti változások kezdődtek a tanítóképzésben. A VKM. 160.950/1948. V. sz. rendelete a tanítóképzők fokozatos megszüntetéséről rendelkezett.¹ Így a tanévben a tanítóképzőkben helyi tantervű humán vagy reálgimnázium I. osztálya, a líceum II-IV. osztálya és a tanítóképző V. osztálya működött.² Az 5 éves képzők a rendelet értelmében megszűntek. Funkciójukat a pedagógiai főiskolák vették volna át, de hamar kiderült, hogy ezek "nem tudják" a megnövekedett igényeket - az általános iskolák alsó és felső tagozatára alkalmas nevelők kiképzését - kielégíteni. Ezért visszaállították a középfokú tanítóképzést.

1949 szeptemberében a VKM. 1280-K-30/1949. IV. sz. rendeletével létrehozta a pedagógiai gimnáziumokat. Kettős feladatuk volt: egyrészt főiskolai, egyetemi tanulmányokra előkészítés, másrészt az általános iskola alsó tagozatában való tanításra, illetve óvodába alkalmas nevelők képzése. E kettős célkitűzés eredménye túlterhelést eredményezett, mivel 4 év alatt kellett elvégezni a gimnáziumi közismereti, s a tanító- és óvóképző szakanyagát is, s az óraszám 38-ról 40-re emelkedett.³ A terv szerint a IV. évfolyamok év végén líceumi érettségit tettek volna, de a nagy tanítóhiányra való tekintettel a VKM. 1250-129/1949. V. sz. rendelete a líceumi IV. évfolyamok számára lehetővé tette, hogy a II. félévben tanítóképző intézeti IV. osztályokként folytassák tanulmányaikat. A IV. osztály befejezése után pedig az 1950/51-es iskolai évben, a tanítóképző intézet átmeneti óra- és tanítástervű V. osztályának elvégzése után tehettek volna tanítóképesítő vizsgálatot.⁴ Ezt a rendeletet a miniszter azonban hatályon kívül helyezte, s elrendelte, hogy a IV. osztályt elvégzettek az 1950/51-es tanévben gyakorlóévre kötelesek menni. Ennek megfelelően 1950 szeptemberétől a IV. osztályt végzett tanulók tanítani mentek, s egyévi gyakorlat után tettek képesítővizsgát.⁵ Az egymást

követő változtatásnak az lett a következménye, hogy tanítóképzésünk visszasüllyedt arra a 4 éves középfokú szintre, amely már 1881-ben kiépült hazánkban. Ez a tény is bizonyítja, hogy mindenfajta "jószándék" ellenére nem mindig beszélhetünk fejlődésről, néha a stagnálás, a visszafejlődés tényét is meg kell állapítanunk. A pedagógiai gimnáziumok egy évig működtek, majd újra tanítóképzővé kellett őket átszervezni a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. évi 43. tv. alapján. A rendelet kimondta, hogy a tanítóképző négyéves szakiskola, melynek érettségivel való lezárása után 1 éves tanítói gyakorlatra mennek a növendékek, s végül sikeres tanítóképesítő vizsga letétele után nyerhetnek tanítói oklevelet.⁶ A képesítővizsga továbbra is írásbeliből, szóbeliből és gyakorlati tanításból állt. A négy évfolyamos (+ gyakorló éves) tanítóképző megszervezésével egyidőben (1950) megjelent annak tanterve is, amely I. osztályban heti 30, a II-ban 31, a III-IV. osztályokban 35-35 órát írt elő. 1953-ban az Oktatásügyi Minisztérium új tantervet állított össze, mely igyekezett a szakműveltség arányát növelni a képzésben, de a megmaradt 4 éves keret csak szűknek bizonyult a korszerű általános és szakképzés biztosítására.⁷ 1954-ben az Oktatásügyi Minisztérium tervbe vette több tanítóképző megszüntetését. Ezzel kezdetét vette az a leépítési folyamat, amely sok képző bezárásához illetve átalakításához vezetett.

Eközben újra indultak a reformtörekvések, melyek elindítását elősegítette az UNESCO 1953-ban Genfben tartott ülése. Ezen a konferencián részletesen foglalkoztak a tanítóképzés követelményeivel és javaslat született a főiskolai szintű tanítóképzés mielőbbi bevezetésére az európai országokban.⁸ 1954 és 56 között ennek hatására nagy vita kerekedett a tanítóképzés korszerűsítése körül. A felmerülő javaslatok és a tanítókkal szembeni változó igények azt eredményezték, hogy 1956 tavaszára az Oktatásügyi Minisztérium kidolgozta a tanító- és óvónőképzés szervezeti átalakításának új tervét, amely szerint érettségi után 2 éves főiskolán történne a képzés. 1956 kora őszen a Petőfi-köri közoktatási vitán, de még inkább az úgynevezett balatonfüredi pedagógiai konferencián is foglalkoztak a tanítóképzés reformjával. A forradalom leverése, majd az új politikai rendszer konszolidációjának feladatai azonban ellentmondásos helyzetet teremtettek a tanítóképzés átalakításának, rendezésének, a fejlesztési tervek megvalósításának kimunkálásához.⁹ 1957-ben újra tárgyalták ugyan a minisztériumban a kétéves főiskolai képzés tervét és ezzel egyidőben a Köznevelés hasábjain három hónapig tartó eszmecsere bontakozott ki az átszervezésről. 1957 októberében került a minisztériumi tervezet az Országgyűlés kulturális bizottsága elé. Ahol kedvező visszhangra talált az elképzelés, csak a képzési 2 évet kevesellték, s 3 évet javasoltak.¹⁰ A törvénytervezet többszöri átdolgozása után született meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1958. évi 26. sz. törvényerejű rendelete, mely kimondta a felsőfokú tanítóképző intézetek létesítését és a középfokú képzők megszüntetését.¹¹

Így létrejött Magyarországon az érettségire épülő 3 éves tanítóképzés, mely a magyar tanítóképzés jobbítását kívánó törekvések megvalósulásának jelentős ténye.

Az előzőekben vázolt szervezeti változások a következő képpen érintették a Nyíregyházi Allami Tanítóképzőt. Az 1948/49-es tanévben I. osztály nem indult, a II. III. IV. osztály líceumként s az V. osztály tanítóképzőként funkcionált. A tanári kar indítványozta a gimnázium V. osztályának megnyitását is, de a VKM a kérést elutasította.¹² A 49/50-es tanévet a nyíregyházi intézmény I. II. III. pedagógiai gimnáziumi - tanítóképző tagozat - és IV. líceumi osztállyal indította. A II. o. a VKM külön engedélyével, az intézmény teljessé tétele szempontjából nyílhatott meg.¹³ A második félévben pedig lehetőség nyílt a IV. líceumi osztályt IV. tanítóképzős osztállyá átszervezni azok részére, akik megfelelő eredményeket értek el. Így Nyíregyházán 28 fővel folytatódott a képzés IV. évfolyami tanítóképzős osztály keretében.¹⁴ Ezt követően egy évre gyakorlatra mentek a IV. évesek, majd összevont érettségi és képesítővizsgát tettek 1951 augusztusában. Az 1950-51-es tanévtől az intézményben tanítóképzős I-IV. osztályok indultak. Az 1957/58-as tanévben I. osztály már nem indult, s a fokozatos kifutással a képzés átadta helyét a felsőfokú, főiskolai szintű tanítóképzésnek.

1957 szeptemberében, a nagy tanítóhiányra való tekintettel érettségivel rendelkezők is engedélyt kaptak képesítés nélküli tanításra, s számukra 2 hetes "elindító" tanfolyamot rendeztek az intézményben. Az év folyamán még két alkalommal tartottak részükre konzultációt, s a résztvevő 47 fő év végén először kiegészítő érettségi, majd képesítővizsgát tett. Ugyanakkor érettségivel rendelkező tanulók számára párhuzamos IV. osztály indítását is engedélyezte a minisztérium. 150 fő jelentkező közül a felvételi után 62 fő kezdte meg a tanulmányait, egy tiszta lány és egy vegyes osztályban.¹⁵ A tanulók év végén kiegészítő érettségit téve a többi negyedikkel együtt gyakorlóévre mentek, hogy egy év múlva tehessenek sikeres képesítővizsgát.¹⁶ A következő tanévben három ilyen osztályt indítottak, így összesen négy negyedik osztály volt. Érettségi, illetve képesítő vizsgájuk az előző évben leírtak szerint zajlott le. Az 1959/60. tanévben az utolsó tanítóképzős negyedik osztály a Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézetben év végén érettségit tett és a gyakorló év után, 1961-ben képesítőzött. Ez az osztály volt az utolsó, mely Nyíregyházán középfokú tanítói oklevelet szerzett.¹⁷

Tárgyi feltételek alakulása

Az intézet és a diákotthon a Széchenyi utca 6. szám alatt lévő egyemeletes, s a Báthory utca 1. szám alatti földszintes épületben működött. Margittai Mária Valéria gimnáziumi szakfelügyelő 1950. február 10-i látogatása során a

következőket állapította meg: "Az intézet régi, de jó karban tartott épületben van elhelyezve."¹⁸ A háborús nyomokat már nem viselte magán. A gyakorlóiskola nyolc évfolyamúvá történő fejlesztése azonban elhelyezési gondokat okozott. Ennek orvoslására 1950 nyarán az épület földszintjén lévő igazgatói lakás 2 szobáját tanteremmé és szertárrá alakították át.¹⁹ Az alsó tagozat II. és III. osztályát pedig a város szívében lévő III. sz. általános iskola Bessenyei téren lévő tantermeibe helyezték át, ami csupán kb. 50 m-re volt a tanítóképzőtől.²⁰ Az intézet 1952-től 5, illetve 1953-tól 6 osztállyal való működése szinte lehetetlen helyzetet eredményezett.

Azok a törekvések, hogy a tanítóképző számára jobb elhelyezési lehetőséget biztosítsanak 1955-ben vezettek eredményre. Ez a diákotthonnak szeptember végén a Széchenyi utca 36. számú házba költözésével következett be.²¹ Ezzel sokkal kényelmesebben és a pedagógiai követelményeknek megfelelőbben tudták elhelyezni az osztályokat. Átalakítások után az intézet 11 osztályteremmel, díszteremmel, természettudományi előadóteremmel, fizikai, kémiai, biológiai, rajz, kézimunka, testnevelési szertárakkal és 4 zenegyakorlóteremmel rendelkezett. A földszinti hálótermeket tornateremmel alakították. Egy régi "álm" vált valóra ezzel.²² Az új körülmények jobb feltételeket biztosítottak ugyan, ám a tantermek, a gyakorlóiskolai termek mégsem elégítették ki a korszerűség követelményeit. Dr. Kiss Lajos igazgató 1956-ban ezért kéréssel fordult a Megyei Tanács X. oktatási osztályához, hogy az iskola számára a következő évben a Vasvári Pál Gimnázium épületében új elhelyezést biztosítani szíveskedjék.²³ A kérést sajnos nem teljesítették, így az elhelyezés a későbbiekben ismét rosszabbodott. 1957-ben a városban létesített tanácsakadémia elhelyezése miatt az iskola diákotthonának ismét vissza kellett költöznie a tanítóképző épületébe.²⁴ Ez a körülmény újabb átalakításokat tett szükségessé. Ezt követően a megszűnéséig az intézet elhelyezésében változás már nem történt.

A személyi tényezők alakulása

A nyíregyházi tanítóképzőben 1948 és 1959 között 3 igazgató, 29 rendes, 24 óraadó tanár és 10 gyakorlóiskolai tanító illetve tanár végezte az oktató-nevelő munkát.

1948/49. tanév végéig Dohanics János látta el az igazgatói teendőket, aki 13 évig állt az intézet élén. A tankerületi főigazgató 1555/1949. sz. rendelete mentette fel feladatai ellátása alól,²⁵ de későbbiekben is a képzőben folytatta tanári munkáját. Az igazgatói székben őt dr. Kiss Lajos pedagógia-filozófia szakos tanítóképző intézeti tanár követte, aki 1936-tól tanított az iskolában. 1959 tavaszán a felsőfokú tanítóképző szervezésével nem Kiss Lajost, hanem Adriányi Lászlót, a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium igazgatóját bízták meg, s ettől kezdve ő igazgatta az "elhaló" középfokú tanítóképzőt is.

A tantestületet ebben az időben is túlnyomórészt nagy tekintélyű szakemberek alkották, közülük csak néhányat emelünk ki, akik a leghosszabb időt töltötték el az intézet falai között: Bársony Sándor (1933-1959) testnevelés, Dohanics János (1926-1959) fizika-matematika, Ötvös László (1947-1959) biológia-földrajz, Takács József (1945-1959) történelem-földrajz, Sárdi Béláné (1946-1957) kémia-természettudományok, dr. Romhányi Gyuláné (1952-1959) pedagógia-filozófia, Bolvári Zoltán (1938-1954) ének-zene, Farkas István (1953-1959) ének-zene, Losányi Gyula (1951-1957) orosz-német-francia, Sárdi Béla (1945-1954) magyar-történelem szakos. A 29 tanár közül 10-nek tanítóképző intézeti tanári, 14-nek gimnáziumi tanári, 2-nek polgári iskolai tanári, 1-nek gazdasági szaktanári, 1-nek általános iskolai tanári és 1-nek tanítói végzettsége volt. Az évek során 15 tanár távozott el az intézetből.

Az igazgató irányító munkáját segítette az igazgató helyettes dr. Tóth Antal, majd Ötvös László. Az 1952/53. tanévtől az igazgatóhelyettesi beosztást a tanulmányi vezető váltotta fel. Feladata az intézet pedagógia munkájának irányítása volt.²⁶

Az 50-es évek elején a tanárok folyamatosan ideológiai és szakmai továbbképzésekre jártak. A "szocialista iskola" a tanároktól újfajta gondolkodásmódot várt el. Ennek kialakítását szolgálta az 1950-ben meginduló (a VKM. 1030-5T-15/1950 számú rendeletével) kétéves nevelői továbbképzés, amelyen csaknem minden nevelőtestületi tag részt vett.²⁷ Ezeken megismerkedtek a marxizmus-leninizmus alapjaival, az SZKP történetével, közgazdasági alapismeretekkel. A filozófiai, pártoktatási, politikai, gazdaságtani, történelmi materialista, ismeretelméleti-logikai, párttörténeti továbbképzések is mind-mind az ideológiai képzést szolgálták, amit a képzős tanároknak különösen fontosnak tartott a politikai hatalom. Nagy gondot fordítottak a szakmai "átképzésre" is. Minden tanár szakjának megfelelő tanfolyamon vett részt, melyen azokat a tételeket tanulmányozták, amelyek a materialista világnézet tudományos megalapozását segíthették. A szervezett továbbképzések mellett a folyamatos "önképzést" szolgálták a havonta kétszer tartandó folyóirat- és sajtóbeszámolók.²⁸

A tanárok jelentős, úgynevezett társadalmi munkát végeztek ebben az időszakban is. Tanórán kívül foglalkoztak a gyenge előmenetelű tanulókkal, részt vettek az ifjúság mozgalmi munkájában, kirándulásokat szerveztek, a Szülők iskolájában aktívan részt vettek, különböző iskolán kívüli szakköröket vezettek, szervezték a tanulók nyári fizikai munkáját, amelybe ők maguk is bekapcsolódtak.²⁹ Ezek a tevékenységek hozzátartoztak a mindennapi pedagógiai munkához, csak a kor követelményeinek megfelelően "társadalmi munkaként" volt számontartva.

Az évek során tanulmányi szakfelügyeletet dr. Tóth Antal, Bársony Sándor, Takács József tanítóképzős tanárok láttak el.

Az állami tanítóképzőben 1959/60-as tanévben érettségiztek és 1960/61-es tanévben képesítők az utolsó növendékek. A tárgyalt idő alatt 1663 fő volt az intézet tanulója. 1957-ig vizsgálva a tanulók számát 1464 fő iratkozott be és 103 tanuló maradt ki. A lemorzsolódás mértéke 7,03 % volt. Ennek megfelelően osztályzatot 1361 tanuló kapott, ez évente 151 fő. A lemorzsolódottak zöme az alsóbb osztályokból került ki. Az I. évfolyamon 1953-ig nagyobb arányú volt a kimaradás, mint később. Ennek okai közt szerepet játszott, hogy a korszak kezdeti éveiben nem volt alkalmassági vizsga. A tanítóképzőben 1954-től "hallgatólagosan" már csináltak alkalmassági vizsgákat, pedig ezt még akkor rendelet nem írta elő.³⁰ A tanulók előképzettsége sem volt minden esetben megfelelő, és sokan kerültek az intézetekbe olyanok, akik nem a képzőben akartak tovább tanulni. 1953-ban például a beiskolázott I. osztályos növendékeket anként formájában megkérdezték, hogy hová kérték elsősorban felvételüket. Kiderült, hogy 30-40 %-ban először más iskolába pályáztak.³¹ A lemorzsolódás ellen a tanárok tudatosan küzdöttek. 1950-ben a tantestületi értekezleten foglalkoztak a lemorzsolódás okaival, és csökkentése érdekében pedagógiai ellenlépéseket dolgoztak ki. Megszervezték a tanulókkal az egyéni foglalkozást, korrepetálást. Tanulópárokat hoztak létre. A tanulószobákat gyakrabban ellenőrizték. Megemelték a feleltetések számát. Törekedtek növendékeiket sikerélményhez juttatni, hogy ezáltal is növekedjen önbizalmunk. Fontosnak tartották a szülőkkel való állandó kapcsolattartást.

Országos jelenség volt a fiúképzők tanulólétszámának csökkenése, a pálya elnőiesedése is. Ez anyagiakkal magyarázható, amelyet a tanulók személyesen is tapasztalhattak. A nyíregyházi képzős fiúk nyári munkájuk során pl. (Állami gazdaságban cséplési ellenőrök) akár a 4000 Ft-ot is megkereshették, ami egy tanító majdnem egy évi bérének felelt meg.³² Igaz, az országban egyedül a Nyíregyházi Tanítóképzőben, a felvételre jelentkezők száma minden évben jóval túlhaladta a felvehető növendékek számát.³⁵ 1954-től pedig a tanítóképző I. osztályába "országos keretszám" alapján történt a felvétel. A minisztérium ekkor indokolatlanul csökkentette a felvehető tanulók számát, ezt 23 tanulóban állapította meg.³⁴

A tanulók szociális helyzetének érzékeltetésére a tanítóképző 1948 és 1957 közötti 1361 tanulójának származás szerinti csoportosítását (százalékos arányát) adjuk meg. E szerint 307 tanuló munkás származású (22,75 %); 876 paraszt (64,36 %); 65 értelmiségi (4,77 %); 92 egyéb (6,57 %). (Megjegyezzük, hogy alkalmazotti származási kategóriánál csak 1948-1953 között találoztunk adattal a kimutatásokban. 21 tanulót (1,54 %) jegyeztek fel ide.) Fontos összefüggéshez jutunk akkor, ha adatainkat összevetjük a megye középiskolás tanulóinak származás szerinti megoszlásával. 1952/53-as tanévben a megye középiskoláiban 4933 tanuló tanult. Közülük 25,5 % munkás, 52,9 % paraszt, 7,2 % értelmiségi, 14,2 % alkalmazott és egyéb

származású volt.³⁵ Látható, hogy a fiúképző ebben az időszakban is a szegényebb, paraszti származású tanulók iskolája volt. Itt ebből a kategóriából 11,46 %-kal többen tanultak, mint a megye többi középiskolájában. Az értelmiségiek száma továbbra is elenyésző volt.

A tanítóképzőben 1948-tól a megszűnésig 520 fő tett érettségi - és 575 fő képesítővizsgát. Több tanuló magasabb szintű iskolában: pedagógiai főiskolán, egyetemen és más főiskolán folytatta tanulmányait. A nagy többség azért tanítóként helyezkedett el.

Az oktató-nevelő munka

Az 1949-50-es tanévben átmeneti óraterv lépett életbe. A pedagógiai gimnázium I. osztályában 32 óra, a II. osztályban 33, a III-ban 40 óra, míg a líceumi IV. osztályban 32 óra volt hetente.³⁶ Tantervi, tanulmányi kérdésekben is történtek a pedagógiai gimnáziumokra vonatkozó kiegészítések. Ezek alapján a tantervi anyagból ki kellett hagyni az időszerütlenné vált, a "dialektikus haladásnak" meg nem felelő anyagrészeket, és ideiglenes tanmeneteket kellett a szaktanároknak készíteni.³⁷

A VKM.1240-0-2/1950. IV. főosztály körrendelete a gimnázium I. osztályában jelentkező alapismereti hiányok megszüntetéséről rendelkezett. Ennek érdekében a tanároknak órán és órán kívül is külön kellett foglalkozni a "lemaradott" tanulókkal.³⁸ Korrepetáló órákat és tanulópárokat szerveztek.³⁹ Kiscsoportosan tanított tárgyak voltak az orosz nyelv, a zene és a tanítási gyakorlatok.⁴⁰

1951-ben a tanítóképző végleges óraterve szerint az I. osztályban heti 30 óra, II-ban 34 óra, III-IV-ben pedig 35-35 óra volt.⁴¹ A kevesebb óraszám a tananyag súlypontozását és redukálását tette lehetővé, ugyanakkor a tanulóknak biztosította az ismeretek elsajátításának kedvezőbb voltát. Bizonyos mértékben emelkedett a magyar, a történelem, a matematika és a természettudomány óraszámja és csökkent a készségi tárgyaké és a pedagógiáé. Az óraszám növekedésben a tudományos világnézet megalapozása, megszilárdítása kiemelt szerepet kapott. A zongoraoktatás a hegedűvel és az orosz nyelvvel megosztva folyt. A zongora-tanulócsoportokban az osztály létszáma szerint 10-12 tanuló, a IV. osztályban 7 tanuló volt.⁴² 1953-ban új tantervet adtak ki, mely a szakképzést igyekezett erősíteni a lélektan, a logika beiktatásával. A tantervben a következő tantárgyakat találhatjuk: magyar nyelv és irodalom, lélektan, logika, neveléstan, neveléstörténet, tanítási gyakorlat, történelem, alkotmánytan, orosz, mennyiségtan, földrajz, kémia, mezőgazdaságtan, műhelygyakorlat, ének, zene, rajz, testnevelés.⁴³ Az I. osztályban heti 36 óra, II-ban 37 óra, III-ban 38 óra, IV-ben pedig 40 óra volt. Az 1955/56-os tanévtől minden osztály óraszámja egységesen 33 lett. Az általános műveltség kialakítása érdekében súlyponti tárgyként tanították a

magyar nyelv és irodalmat, valamint a mennyiségtant.⁴⁴ Az elméleti alapismeretek mellett különösen a tanítás szempontjából fontos készségek fejlesztésére helyeztek nagy hangsúlyt. A tanítási órán a szabatos és gördülékeny szóbeli és írásbeli kifejezőkészség érdekében folyamatos előadást kívántak meg a felelőktől, s különös gondot fordítottak a könyv nélküliek biztos, kifejező előadására. Szövegmondó versenyeket is rendeztek. Különböző irodalmi témájú filmeket néztek meg, melyeket aztán meg is beszéltek. Az írásmódot rajzóra keretében sajátították el, s a tervezeteiket csak tanítói írással írhatták.⁴⁵ A matematikát tanítók gondot fordítottak órájuk tudományos megalapozására. Igyekeztek a tanulókkal megértetni, hogy a mennyiségtan a "természet nyelve, melyet ha megértenek, a való világról alkotnak reális képet".⁴⁶ Matematika szakkört is szerveztek, mely jótékonyan érezte hatását.

Próbálták az oktató-nevelő munka "minőségét" javítani. Ebben segített a tanulólétszámok osztályonkénti csökkenése és a különböző órátípusok alkalmazása még akkor is, ha ezek főleg csak formális változtatásokat jelentettek. Az osztályfőnökök igyekeztek a jó eredményt gondos ellenőrzéssel, jó kérdezői móddal biztosítani.⁴⁷ Mindezekről a forrásokból értesülhetünk.

A "materialista világnézet" alakításában szerepet játszott a biológia tanítása is. Külön speciális feladatot láttak a művészi és gyakorlati tárgyak tanításában.⁴⁸ Mindezekkel olyan tanítókat - nevelőket akartak formálni, akik bátran helytállnak és vállalják a nevelői munkát minden nehézségek dacára.

Egyre jelentősebb szerepet kapott a politechnikai képzés is, szervesen beépülve az iskola munkájába. Sajnálatos módon ezek a törekvések nem a szakképzés irányába hatottak, inkább az általános képzés jellegét bővítették.

A használt tankönyvek anyaga túl maximalizált volt. A tanárok ebben redukción szabadon nem alkalmazhattak, csak annyit amennyit a tanterv megengedett.⁴⁹

A tanítóképzés szakmaiságának emelését deklarálván a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 43. számú törvényerejű rendelete kötelezően bevezette a tanítóképzésbe a gyakorlóévet.⁵⁰ A tanítójelölteket elosztó-bizottságok osztották be a gyakorlatra. Ezeket a bizottságokat az igazgató vezetésével kellett megalakítani.⁵¹ Munkájuk során a tanulókról nem csak szakmai véleményt adtak, hanem lehetőség adódott "megbízhatóságuk" vizsgálatára is. A bizottságok a tanulók jellemzésével ellátott listát a megyei tanácsok oktatási osztályára és az Oktatásügyi Minisztérium Iskolai Személyzeti Osztályára juttatták el. Ezt követően kapták meg az iskolák a tanítójelöltek irányítólapjait.⁵² A gyakorlóév alatt az intézetek tanárai 2-3 alkalommal konzultációt tartottak a tanulók számára. Ezekkel a többnapos konferenciákkal nyújtottak segítséget a képezőre való felkészüléshez.⁵³

1950-től az iskolákban az egyik központi feladat a marxista-leninista világnézet megalapozása, kialakítása volt, még "pártosabban", tudományosabban. A meggyőzés eszközeit kívánták eközben is az adminisztratív eszközök helyett alkalmazni. Az erkölcsi, politikai nevelés "céljait" kellett "szolgálni" a nevelőknek azzal is, hogy "szükséges volt" a tananyagnak azon részeit "mélyebben bemutatni", melyeknek világnézeti vonatkozásuk volt.⁵⁴

A tanárok legtöbbit azért igyekeztek tenni, hogy az ifjúsággal megszerettessék a nevelői, tanítói pályát, feltárják annak szépségeit, s így a hivatástudatot kialakítsák, megerősítsék bennük.⁵⁵ "A hivatás egész életre vállalt, melyet mindenki csak akkor tölthet be jól, ha képességeinek megfelelően tud választani".⁵⁶ Ezért volt döntő szerepe az iskolában a hivatásra nevelésnek. Önállóbb és kezdeményezőbb tanítójelölteket igyekeztek kibocsátani. Igényes munkát végeztek annak érdekében, hogy a tanulók ne csak látszattudással rendelkezzenek, hiszen az ő tudásuktól, tájékozottságuktól is függött a község, a tanya lakosságának szellemi felemelkedése, állapota.⁵⁷

A falujárásban az osztályfőnök vezetésével minden osztály részt vett, így a tanulók nem maradhattak ki az ott folyó „felvilágosító és szervező munkából”. A "falujárás" eseteinél a tanárok azonban azt tartották igazán fontosnak, hogy a jövődi tanítók megismerjék azt a szülői és gyermeki légkört, környezetet, amiben majd tanítóként dolgozni fognak.

Az esztétikai nevelésnek, ami magában foglalta a kulturált magatartást, az iskola belső rendjének megtartását, az irodalom-, az ének-, a rajz- és sportműveltséget, szintén fontos szerepet tulajdonítottak. A zene változatlanul az egyik legfontosabb esztétikai nevelő erő képviselte a képzésben.⁵⁸ A nevelési célok és feladatok megvalósításában nagy segítséget jelentett a diákköztudományi élet.

A nevelés legfontosabb eszköze továbbra is a tanítási óra, az ifjúsági szervezet, a diákköztudomány, az ünnepélyek, a könyvtár maradtak, de mellettük más nevelési szinterek és formák is szerepet játszottak. Ilyenek voltak a tanulószoba, szakkör, társadalmi munka.

Az ifjúsági egyesületek a szakkörök az érdeklődőbb, öntevékeny tanulók önképzését, általános és szakmai műveltségük fejlesztését szolgálták. Ebben az időszakban a következő ifjúsági egyesületek, szervezetek és szakkörök működtek az intézetben: Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DISZ), Diákszövetség, Sportkör, Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ), Önképzőkör, Énekkar, Zenekar, Ifjúsági Segítő Egyesület, Ifjúsági Vöröskereszt, Diákkaptár, Színjátszó Csoport és fizika, biológia, orosz, kémia, magyar irodalom, pedagógia, földrajz, matematika, rádiós, modellező, népművelés, történelem, technikai szakkör.

Új szervezet a DISZ volt, mely 1950-ben alakult.⁵⁹ Az akkori mozgalmi szellemnek megfelelően lelkesedéssel és komoly munkateljesítménnyel kezdték a munkát. A DISZ feladatai közé tartozott a szakkörök működtetése

és az őszi betakarítási munkák szervezése is.⁶⁰ 1956-tól a DISZ vezetőtanár szerepe is jelentőssé vált, munkájának behatóbb végzésére 4 óra kedvezményt kapott.⁶¹

A VKM. 101 840/1948. sz. rendeletében úttörőcsapatok megszervezéséről rendelkezett az általános iskolákban. Ebből a munkából a tanítóképző növendékei is kivették részüket, szívesen vállalták egyes úttörő rajok vezetését, segítségét.⁶²

1957-ben a nyíregyházi középiskolák között elsőként alakították meg a tanítóképzőben az új ifjúsági szervezetet, a KISZ-t.⁶³

A gyakorlati képzés

A gyakorlati képzés továbbra is központi helyet töltött be a tanítói hivatás kialakításában, azonos jelentősége volt az elméleti képzéssel. Ezt támasztja alá az Oktatásügyi Minisztérium 853-47/1953. sz. rendelete is, amely a tanítóképzők legfőbb feladatául a gyakorlati kiképzés intenzívebbé tételét és a hivatásra való nevelését jelölte meg.⁶⁴ A szakképzés színvonalának emelése érdekében 1950 őszén az intézetben megalakították a pedagógiai munkaközösséget, melynek fő feladatául az elméleti és gyakorlati képzés összehangolását, a feladatok egyeztetését, szervezését jelölték meg. A módszertant 1953-ig a pedagógia tanárok tanították, majd a szaktanárok, akik rövid idő alatt teljes felelősségükkel vállalták a szakdidaktikai feladatot. A gyakorlati képzés meghatározó színhelye a gyakorló általános iskola maradt. A tanítóképző gyakorló általános iskolájában 1948-1949-ben I-VII. osztályok, 1949-1952 között I-VIII. osztályok, míg 1952-től I-IV. osztályok működtek.

A gyakorlati kiképzés rendjét, a minisztérium által kiadott útmutatók határozták meg.

A gyakorlati képzésnek két fő formája a hospitálás és a gyakorlati tanítás volt. Hospitáláson minden évfolyam részt vett. Az I. osztályok az első félévben csak csoportos, a második félévben már egyéni látogatásokat is folytattak.⁶⁵ Oralátogatásuk során egy-egy mesét is elmondtak, hogy gyakorolják a gyermekekhez alkalmazkodó előadást. A II., III., IV. évfolyam már év elejétől kezdve végzett egyéni és csoportos hospitálásokat. A III. évesek a gyakorló általános iskolán kívül megfigyeléseket végeztek más általános iskolában is. A IV. évesek látogatást tettek osztatlan tanyai iskolában, napközi otthonban, gyógypedagógiai osztályban, részt vettek gyermekbírószági tárgyaláson, úttörő, szakszervezeti és szülői munkaközösségi értekezleteken. A gyakorlóiskolai hospitálások alkalmával 1 órát tanítottak is. A csoportos látogatások a pedagógia és a módszertan órák keretén belül történtek. A látogatásokat a szaktanár készítette elő a szakmódszertani órán, miután a pedagógia tanárral már tisztázta az órára vonatkozóan a pedagógiai "bemutatandókat".⁶⁶ Ezt később úgy finomították, hogy a pedagógia, a

szakmódszertan tanár és a gyakorlóiskolai tanító együtt készítette elő a bemutató tanítást. A tanulók megfigyeléseikről jegyzeteket készítettek. Később, a "bemutató" után közös megbeszélés volt. Egyéni látogatások során a megfigyelési szempontokat a pedagógia tanár a módszertan tanárral, a gyakorlóiskolai nevelővel együtt állította össze. A megfigyelési szempontokat a következő tárgykörök alkották:

- I. osztályban a gyermekek és a tanító munkájának megfigyelése, megismerése. Az iskola külső és belső rendje.
- II. osztályban a gyerekek testi fejlődése, magatartási, egészségügyi, rendtartási, didaktikai megfigyelések.
- III. osztályban nevelési módszertani problémák megfigyelése.
- IV. osztályban didaktikai, módszertani, logikai tételeknek megfelelő megfigyelések.

Gyakorlati tanítást a III. és IV. évesek végeztek. A hallgatók otthon előkészületi vázlatot készítve készültek fel a kiadott tananyag tanítására, majd az előkészületi órán pedagógia, szakmódszertan, gyakorlóiskolai nevelők együtt a tanulók előkészületi vázlatát is felhasználva alakították ki a végleges óravázlatot. A tanítót nem jelölték ki előre a tanításra, azért, hogy ezzel is nagyobb előkészületre ösztönözzék a tanulókat.⁶⁷ Mint ahogyan olykor szűrőpróbaszerűen, esetleg más növendékkel folytatták a tanítást. A tanítást követő megbeszélésen bírálatra került sor, ahol elemezték a tanítást, a tervezet lépéseit végig követve. Bírálati sorrend a következőképpen alakult: önbírálat, helyettes tanító bírálata és a csoport tagjainak hozzászólása. Az előkészületi és elemző órán a pedagógia tanáron kívül a szakmódszer tanár (ő órarendtől függően) és a gyakorló általános iskolai tanító is részt vett. A III. évesek általában a gyakorló általános iskola I., II. osztályában évente átlag 3-4, a IV. évesek a III., IV. osztályban átlag 8-9 tanítást tartottak. A gyakorlati tanításban 1951-ben új terminológiát vezettek be. A "mintatanítást" a "bemutató tanítás", a "próbatanítást" a "gyakorlati tanítás", a "bírálatot" a "megbeszélés", a "főbírálot" a helyettes-tanító elnevezések váltották fel.⁶⁸

A gyakorlati képzés döntő hatással volt az egész képzésre. Alapozta és mélyítette a növendékek hivatás és gyermekszeretetét, ezenkívül a szaktárgyi érdeklődést is alakította. A gyerekek közti tevékenykedés megerősítette, tudatosabbá tette az elmélet tanulásának fontosságát, mert "testközelből" érzékelték, átélhették az elméleti ismeretek szükségességét.

Az 1956-os forradalom hatása

Az 1956-os októberi események következtében az iskolai munkában a folytonosság bizonyos időre megszakadt. A tanítóképzőben október utolsó és november első napjaiban, majd november végén összesen 3 hétig szünetelt a

tanítás.⁶⁹ A növendékek a nyíregyházi október 26-i tüntetésen nem vettek részt, a tanárok zűrzavartól, provokációtól való félelem miatt megakadályozták, hogy tanítványaik kimenjenek az utcára. Féltették a tanulók testi épségét is, akkor már nem is alaptalanul. Előfordult így is, hogy 5 növendéket indokolatlanul megverték az utcán a rendőrök.⁷⁰ A forradalmi események után kettő II. o., egy III. o. és kettő IV. o. tanuló ment külföldre családjával.⁷¹ (A megyéből 32 tanuló.) A hiányzások óraátlaga alul maradt a megyeinél,

19 órától 35 órára emelkedett.⁷² (A megyei 20 órától 37 órára.)

A tananyagban az első félév végére tananyagtorlódás állt elő a szüneti napok miatt. Ezért tanmeneti átrendezést végeztek a tanárok a történelem, a magyar irodalom és a biológia tananyagában, de a többi tárgynál is előfordult kisebb módosítás. A tanári kar mindent elkövetett, hogy a megszokott tanítási-tanulási munkafeltételeket biztosítsa. Az ifjúság körében bizonyos egykedvűség, kiábrándultság, csalódottság mutatkozott és az általános munkafegyelemben még 1957 január-február hónapjaiban is érezhető volt az októberi események lelki hatása.

A képző további sorsa

A Nyíregyházi Állami Tanítóképzőt a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1958. évi 26. számú törvényerejű rendelete szüntette meg. Az utolsó középfokú tanítóképzős növendékek 1961-ben képesítődtek a jogutód, a Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézetben. Ezzel a középfokú tanítóképzés Nyíregyházán megszűnt, de ugyanez az elnöki rendelet elrendelte Nyíregyházán, és még az országban 10 helyen a 3 éves felsőfokú tanítóképző megszervezését. A tanítóképzés folytonossága Nyíregyházán így nem szűnt meg.

Megyénk első felsőoktatási intézményét, a felsőfokú tanítóképzőt 1959. szeptember 8-án Benke Valéria, az akkori művelődésügyi miniszter nyitotta meg, a volt Kálvineum Református Tanítónőképző Intézet átalakított, felújított épületeiben a Bethlen u. 39. sz. alatt. A Kölcsey Ferenc Leánygimnázium pedig átköltözött a volt fiú tanítóképző épületébe, a Széchenyi utca 6. szám alá.⁷³

J E G Y Z E T E K

1. Szabolcs-Szatmár Bereg Megyei Levéltár (továbbiakban SZSZBMÖL) VIII.52. a. 13. d. Tanárkari jkv. 1948. május 26.
2. Tóth Lászlóné: Tanítóképzésünk fejlődése. In: Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei III. Db. Szerk.: Kiss Lajos - Kiss Tihamér Debrecen, 1966. 183.
3. Vaskó László: A közoktatásügy és az általános iskolai pedagógusképzés alakulása a felszabadulás után. In: Molnár Károly - Vaskó László: A magyar demokratikus tanügy negyven éve. Veszprém, 1985. 93-94.
4. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 73/1950
5. Vaskó László: i.m. 94.
6. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. 43. sz. törvényerejű rendelete.
7. Szabó József: értékek és Hagyományok a magyar tanítóképzés történetében. In: Egyféle elképzelések a pedagógusképzésről. Hogyan tovább Nyíregyházán? Szerk.: Venter György Nyíregyháza, 1991. 17.; Vaskó László: i.m. 95.
8. Németh András: A magyar tanítóképzés története (1775-1975). Zsámbék, 1990. 105.
9. Füle Sándor: A közép és felsőfokú tanítóképzés fejlődése. In: Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei V. Db. Szerk.: Kiss Lajos - Kiss Tihamér Debrecen, 1968. 190-191.
10. Vaskó László: i.m. 96-97.
11. Magyar Közlöny 1958. szeptember 6. 80. szám
12. SZSZBMÖL VIII. 53. 21. köt. Tanárkari jkv. 1948. augusztus 30.
13. SZSZBMÖL VIII. 53. 22. köt. Tanárkari jkv. 1949. szeptember 1.
14. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 73/1950
15. SZSZBMÖL VIII.53. 39. d. 393/1957
16. SZSZBMÖL VIII. 53. 63. 64. köt.
17. Porzsolt István: Adalékok a pedagógusképzés felszabadulás utáni történetéhez Szabolcs-Szatmár megyében. In: Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis Nyíregyháza, 1972. TOM. 4. 48.
18. SZSZBMÖL VIII. 53. 22. köt. Szakfelügyelői látogatási jkv. 1950. február 10.
19. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 412/1950
20. SZSZBMÖL VIII. 53. 23. köt. Tanárkari jkv. 1952. március 7.
21. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1956. június 29.
22. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1956. szeptember 25.
23. SZSZBMÖL VIII. 53. 39. d. 100/1956
24. SZSZBMÖL VIII. 53. 39. d. 258/1957
25. SZSZBMÖL VIII. 53. 22. köt. Tanárkari jkv. 1949. szeptember 1.

26. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1952. augusztus 26.
27. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 1126/1950
28. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 94/1950
29. SZSZBMÖL VIII. 53. 22. köt. Tanárkari jkv. 1950. március 15.
30. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1957. június 20.
31. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. július 2.
32. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. november 5.
33. SZSZBMÖL VIII. 53. 23. köt. Tanárkari jkv. 1952. január 24.
34. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1954. november 5.
35. Szabolcs-Szatmár Megyei Fontosabb Statisztikai Adatai 1952-1955 306.
36. SZSZBMÖL VIII. 53. 32. d. 93/1950
37. SZSZBMÖL VIII. 53. 32. d. 749/1949
38. SZSZBMÖL VIII. 53. 22. köt. Tanárkari jkv. 1950. április 3.
39. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 1082/1950
40. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 116/1950
41. SZSZBMÖL VIII. 53. 35. d. 550/1951
42. SZSZBMÖL VIII. 53. 36. d. 87/1952
43. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. november 5.
44. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. július 2.
45. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1956. szeptember 25.
46. SZSZBMÖL VIII. 53. 36. d. 657/1953.
47. SZSZBMÖL VIII. 53. 23. köt. Tanárkari jkv. 1952. április 18.
48. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. július 2.
49. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. november 5.
50. Tanítójelöltek Gyakorlóévének Szabályzata. Tankönyvkiadó Budapest, 1951. 3-4.
51. SZSZBMÖL VIII. 53. 38. d. 176/1954.
52. SZSZBMÖL VIII. 53. 38. d. 185/1955
53. SZSZBMÖL VIII. 52. 44. d. 1205/1950.
54. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. november 5.
55. SZSZBMÖL VIII. 53. 23. köt. Tanárkari jkv. 1951. október 31.
56. SZSZBMÖL VIII. 53. 36. d. 43/1952
57. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Tanárkari jkv. 1953. június 12.
58. SZSZBMÖL VIII. 53. 24. köt. Nevelési értekezlet jkv. 1954. április 2.
59. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 1129/1950
60. SZSZBMÖL VIII. 53. 23. köt. Tanárkari jkv. 1952. február 15.
61. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1956. június 26.
62. SZSZBMÖL VIII. 53. 21. köt. Tanárkari jkv. 1948. október 14.
63. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1957. június 20.
64. SZSZBMÖL XXVI. 2. 3. d. Tanárkari jkv. 1953. augusztus 31.
65. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 1129/1950
66. SZSZBMÖL VIII. 52. c. 44. d. 547/1950

67. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1954. október 15.
68. SZSZBMÖL VIII. 53. 35. d. 572/1951
69. SZSZBMÖL VIII. 53. 39. d. 73/1957
70. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1957. július 20.
71. Uo.
72. SZSZBMÖL VIII. 53. 25. köt. Tanárkari jkv. 1957. június 29.
73. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tanítóképző Intézete. In: Tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményei. Különkiadás. szerk.: Dr. Szekerczés Pál Debrecen, 1984. 167.

Sándor Dráviczki:

Die Geschichte der Staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Nyíregyháza,
1948-1959

Die Studie analysiert die Periode der Staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Nyíregyháza zwischen 1948-1959. (Die Institution bestand von 1914 bis 1959.) Die untersuchte Periode stellt die staatliche Mittelstufenbildung vor, bis zur Herausbildung der Lehrerbildung auf Hochschulebene.

Einführend wird ein Überblick vermittelt über die Wandlung der ungarischen Elementarlehrer-Ausbildung, die zu dieser Zeit ein sehr abwechslungsreiches Bild aufweist. Die Strukturänderungen in der Institution hängen damit eng zusammen. Die Studie erörtert im weiteren die Sachausstattung und die auf eine bessere Unterbringung abzielenden Bestrebungen. Bei der Untersuchung der Personalfragen werden das Lehrerkollegium und die Studentenschaft analysiert. Wir können über die Fortbildung der Lehrer, die Wandlung der sozialen Lage der Studentenschaft und über die Ursachen der Effeminierung und der Abbröckelung lesen. Im Rahmen der Arbeit für Unterricht-Erziehung-Bildung werden die Lehrpläne, die pädagogische und fachliche Arbeit und besonders die praktische Ausbildung dargestellt. Ein eigenes Kapitel beschäftigt sich mit den Auswirkungen der Ereignisse der Revolution von 1956. Im letzten Teil wird der Leser mit dem weiteren Schicksal der Bildungsanstalt vertraut gemacht.